

**Databehandling
i
Slektsforskning**

Dis

SLEKT OG DATA

Nr 1/1992 Årgang 3

Løssalg kr. 35.-

SLEKT OG DATA

P.b. 47, 1430 ÅS

Redaktør:

Alf Christophersen tlf. 02 85 41 97

Abonnement
for bibliotek og lignende institusjoner
kan tegnes for
1992: kr. 75.-

Annonsepriser:	1 gang	4 ganger
1/2 side	kr. 150,-	kr. 500,-
1/1 side	kr. 300,-	kr. 1000,-
Bakside	kr. 500,-	kr. 1400,-

Betaling for originalarbeid kommer i tillegg.

**Annonser kan tegnes ved henvendelse
til
DIS-Norge
Pb.47
1430 ÅS**

Foreningens adresse:

DIS-Norge
Pb. 47
1430 ÅS
Postgiro: 0824.07.64750

Medlemskap i foreningen kan tegnes ved å betale gjeldende kontingent til vår postgiro som vist ovenfor.

Privatmedlemmer: kr. 150 pr. år

Foreninger: kr. 250 pr år.

Ungdom u. 16 år/ Ektefelle: kr. 75 pr. år

SLEKT OG DATA

Medlemsblad for DIS-Norge

Nr 1. Årgang 3

ISSN 0803-0510

DIS-Norge. Styrets medlemmer 1992:

(privat adresse og -telefon)

Leder: Wilhelm Færden
Bergslia 19, 0870 OSLO
tlf. (02) 23 23 36

Kasserer: Sjur Madsen
Postboks 47, 1430 ÅS
tlf. (09) 94 13 44, kontortlf. (09) 94 20 65,
fax (09) 94 25 63

Redaktør: Alf Christophersen
Ernæringslinjen, Nordisk Husholdshøgskole
Pb. 1046, Blindern, 0316 Oslo
tlf. (02) 85 41 97 fax (02) 85 41 94

Grethe Flood Vigerust
Nordtvetvn. 5
0952 Oslo
tlf. arbeidssted (02) 23 74 80, fax. (02) 23 74 89

Ragnhild Prøytz
Strandpromenaden 5, 3190 Horten
tlf. (033) 46 658.

Bjørn Nilsen
Grensevn. 79 E
0663 Oslo
tlf. (02) 65 79 79 privat

Varamedlemmer:
Anne Blakkestad
Grefsenvn. 21 A, 0482 Oslo
tlf. (02) 71 20 07 privat

Jo-Rune Ugulen,
Postboks 194, 5201 Os
05-30 26 19 privat

Styrets medlemmer svarer gjerne på spørsmål vedrørende foreningens virksomhet, og medlemskap oppnås ved henvendelse til styret.

Innhold

<i>Formannens spalte</i>	4
<i>Kjenn din slekt</i>	5
<i>Redaktørens spalte</i>	8
<i>Hvordan bidra med innlegg?</i>	9
<i>Tekstbehandlere</i>	10
<i>Kort referat fra omvisning på Statsarkivet i Bergen</i>	11
<i>PAF</i>	12
<i>Edb-registrering av personhistorisk kildemateriale — et felles løft?</i>	13
<i>Etterlysning</i>	25
<i>Oversikt over dataregistrerte historiske persondata</i>	29
<i>Relatives of ship's passengers sought</i>	32
<i>Kommentar ang. diskusjon i Slekt-Konferansen på BBS-ene.</i>	33
<i>Ønskes kjøpt</i>	34
<i>Ønskes solgt</i>	34
<i>Etterlysninger</i>	34
<i>Oversikt over BBS'er som kjører</i>	35
<i>Slekt-konferansen</i>	35
<i>Adresser til de andre nordiske foreningene</i>	35
<i>Møteagenda</i>	36

FORMANNENS SPALTE

DIS-Norge har nå fylt 2 år og styrets beretning, som ble sendt til medlemmene i forbindelse med innkallingen til årsmøtet, omtaler hovedaktivitetene i foreningens annet virkeår.

Jeg finner virkelig grunn til å takke for oppslutningen omkring foreningen og for det betydelige og vellykkete arbeid som i den forbindelse er utført i 1991. Spesielt vil jeg takke Arne M. Sandlie og Gunnar Aabøe som nå er trådd ut av styret. De har vært med i styret fra den aller første start, og hver for seg har de med den største iver bidratt til foreningens vekst.

På årsmøtet 13. 2. 1992 ble Ragnhild Prøytz, Horten (tidligere varamedlem) og Bjørn Nilsen, Oslo, valgt til nye medlemmer av styret og Jo-Rune Ugulen, Os nær Bergen (styreformann for DIS-Hordaland), til nytt varamedlem av styret. Disse tre ønskes hjertelig velkomne til arbeidet med den videre utvikling av foreningen.

DIS-Norge blir stadig mer kjent blant slektsforskere, foreningen har en rimelig god økonomi og vi har nå et godt utgangspunkt for nye aktiviteter til gagn for våre medlemmer.

I 1992 planlegger vi å holde tre medlemsmøter utenfor Oslo: I Grenlandsområdet, Bergen og Hønefoss.

Foreningens formålsparagraf (§ 2) har fått et viktig tillegg: “DIS-Norge skal være behjelpelig med å starte opp nye lokallag ...”. DIS-Hordaland ble stiftet i september 1991, og det skal bli spennende å se hvor det neste lokallag dukker opp.

Databasen DISBYT er startet opp for å knytte kontakt mellom slektsforskere. Den vil gjøre det mulig for medlemmene via data-filer på diskett eller via modem å få sammenliknet sine data mot DISBYT-basen. Mitt eget, store ønske er jo å kunne etablere samarbeid med forskere som arbeider med “mine” slekter og kanskje oppnår jeg dette i 1992?

“Slekt og Data” — vårt medlemsblad — er til for å bli benyttet! Jeg vet jeg har vår redaktør Alf Christophersen med meg når jeg anmoder om innlegg til bladet. Det er ikke uvanlig at det er vanskelig å få innlegg til et foreningsblad, men vårt interesseområde er uvanlig stort og omfattende. Blant våre pr. i dag 400 medlemmer er det opplagt mange som har noe å meddele til nytte og glede for andre medlemmer, eller som sitter med problem som de gjerne vil ha hjelp til. Vær ikke redd for å spørre —enten du er nybegynner eller har litt erfaring!

Vennlig hilsen

Wilhelm Færden

KJENN DIN SLEKT

SVEIN SKAHJEM

Under denne headingen hadde den kjente Østfold-historikeren Svein Skahjem en artikkelserie i Indre Smaalenenes Avis i juli-august 1976. Her tar han for seg mange forskjellige kilder og går nærmere inn på disse. Samtidig bruker han et konkret eksempel for å finne frem til sine slektninger bakover i tiden via kildene.

Jeg er en av dem som prøver å bruke lokalavisen flittig i min søken etter slektninger og kom for en stund siden over dette verdifulle materiale og tok en kopi av det. Dette har blant mye annet blitt liggende arkivert hos meg inntil det slo meg at dette kunne være interessant stoff for medlemmene i Slegt & Data.

Etter en hyggelig telefon med Svein Skahjem fikk jeg tillatelse til å bruke stoffet i vårt medlemsblad og jeg har nå databehandlet stoffet slik at Skahjems 15 artikler etter hvert vil bli presentert her i Slegt & Data.

JUL AAGE KROSBY

MUNTLLIG TRADISJON OG FAMILIEPAPIRER

Det er ofte vanskelig å komme skikkelig i gang når man skal samle stoff om slekten. Nybegynneren gjør mange feil og arbeider tyngre enn nødvendig. Derfor er det viktig at man først søker de opplysninger som ens familie kan gi. I de aller fleste familier finnes en del stoff om slektens tidligere "bedrifter", og herkomst. Ofte er det disse tradisjonene som gjør at man kommer i gang. Man vil gjerne finne ut om det var tilfelle det bestemor fortalte at hennes onkel hadde vært med på.

Tradisjonsstoff som har gått fra munn til munn, har en tendens til å bli farvet av ønsketenkning, og slik tenkning går gjerne i fornem retning. Men vi må også ta med de historier som beretter om vrangsidene, for det er ikke glansbilder vi er ute etter. Vi må prøve å gjøre mennesker av våre forfedre og da hører både lyse og mørke sider med.

Når vi avlegger de eldste i familien et besøk, bør vi huske på å spørre etter gamle fotografier og slektspapirer. Det kan være gamle brev, vielsesattester, koppeattester, testamenter, skiftebrev og mye annet.

Husk også på inskripsjonen i Bibler, salmebøker og andaktsbøker. En Bibel hadde man i nesten hvert eneste hjem, og mange var svært flinke til å notere ned navn og årstall.

Muntlig tradisjonsstoff og gamle papirer vil kunne gi liv til ellers tørre data, og våre forfedre trer frem av historiens mørke som levende personer.

DE FØRSTE SKRITT

I 1931 døde min oldemor, Anne Regine Andersdtr. Familien vet svært lite om hvor hun kom fra og hennes slekt i det hele. Etter å ha spurt ut min mormor, fikk jeg vite at oldemor var kommet fra Skjeberg, og at gården Guslund var nevnt av oldemor. Mormor mente å vite at hennes mor hadde tjent på ulike gårder i Skjeberg, og at hun kanskje var husmannsjente og oppvokst på en plass.

Nå hadde mormor en søster i live som hadde overtatt barndomshjemmet. Den som overtar et barndomshjem, får ofte også en masse gamle papirer som blir liggende igjen.

Da jeg besøkte mormors barndomshjem, fant hennes 83 år gamle søster frem gamle og gulnede papirer. De var blitt liggende urørte i nær to generasjoner, så det var med andaktsfølelse jeg brettet dem ut.

Aller først fant jeg et papir som tydelig bar tegn til å ha vært utsatt for fuktighet. Skriften var nærmest utvisket, men med strev og møye tydet jeg skriftet slik: “Kokoppe-Indpodnings-attest. Anne Regine Andersdatter Hefingen født i Varthe af Forældrene Anders Hansen og Elen M. Hansdatter og boende i Skjeberg Præstegild 2 1/2 Aar gammel, er af mig underskrevne, Aar 1856 den 7. August indpodet med Kokopper.” Det neste papiret var hennes dødsattest, dvs. en utskrift av kirkeboken for Glemmen. Her stod det også at hun ble født i Varteig den 19.11.1853.

Dette så ikke ut til å bli noe problem, så istedenfor å gå videre bakover, oppsøkte jeg fjernere slektninger av mormor. Etter et par slike besøk, bl.a. hos en dame på 87 år, fikk jeg klarhet i oldemors liv, men noen uklarheter var igjen. Dermed var det å dra til Statsarkivet i Oslo for å lete i kirkebøkene. Etter 5 minutter hadde jeg funnet det jeg lette etter. I kirkeboken for Tune, Varteig var anneks til Tune, kunne jeg lese: Anne Regine født 19. nov 1853 og døbt 15. jan. 1854 Forældre Huusmand Anders Hansen og hustru Elen Maria Hansdtr. Dernest kom faddere, i alt 7 stk.

Det så ut til å bli en lett oppgave å komme videre bakover, men etter å ha lett i flere timer etter vielsen til foreldrene, måtte jeg

gi opp. De var ikke viet i Varteig, altså måtte de være innflyttere, men hvor kom de fra?

KIRKEBØKENE VIKTIG KILDE

Den muntlige tradisjon kan føre oss tilbake til de siste 10 årene av 1800-tallet. Er vi riktig heldige, kan de eldste familiepapirene gi oss opplysninger av enda høyere alder.

Fra arbeidet med de gamle papirene, går vi over til prestens bøker. For perioden etter ca. 1880, må vi kontakte prestekontoret i det prestegjeldet slekten bodde. Før denne perioden, befinner kirkebøkene seg i statsarkivene.

De eldste kirkebøkene i Norge er fra midten av 1600-tallet. Men det er først mot 1700-årene at det ble vanlig at prestene førte egne bøker for de kirkelige handlingene. Dessverre er en del kirkebøker blitt ødelagt, enten ved at prestegården brant og dermed bøkene, eller ved at de ikke ble lagret forsvarlig. Vi kan derfor oppleve at selv fra 1800-tallet er det prestegjeld som mangler denne svært viktige kilden.

I de eldste bøkene ble de kirkelige handlingene innført etter hvert som de fant sted. Av den grunn finner vi døpte, konfirmerte, trolovede, viede, introduserte og begravede om hverandre. Det blir derfor tidkrevende og vanskelig å finne data. Senere begynte prestene å føre alle døde etter hverandre, alle viede osv.

Mange slektsforskere glemmer at prestene først og fremst er interessert i datoene for de kirkelige handlingene. I de første kirkebøkene finner vi derfor kun dåpsdagen, og begravelsesdagen. Fødsels- og dødsdagen kommer først med etter en tid. Men det finnes heldigvis noen unntak. Som en

følge av dette, opererer mange slektsbøker med dåpsdagen som fødselsdag og begravelsesdagen for dødsdag. Et annet problem er at de aktuelle dagene ofte oppgis ved latinske navn i tilknytning til kirkeåret. Heldigvis finnes det spesielle oversikter som viser sammenhengen. Jeg kan anbefale Olav Hekstads "Kalender for historie og ættegranskning".

På 1800-tallet begynte prestene å føre lister over ut- og innflyttede av prestegjeldet. Disse opplysningene er meget viktige for slektsforskerne. Dersom en person ikke finnes under f.eks. viede eller døde, bør man kontrollere om han har flyttet ut. Særlig viktige blir disse opplysningene når utvandringen til Amerika setter inn på 1860-70-tallet.

Kirkebøkene er svært viktige for slektsgranskerne. Her finner vi opplysninger som vi ofte ikke kan se andre steder. Men bøkene må brukes fornuftig, det vil si vi må huske at det er mange andre kilder som er gode, og som kan hjelpe oss. Kirkebøkene må derfor kombineres med folketellinger, skifteprotokoller, panteregister og pantebøker, tingbøker m.m.

Det er ikke uvanlig at erfarne slektsforskere glemmer andre kilder og sitter time etter time og leter etter opplysninger som det er langt lettere å finne andre steder, som f.eks. folketellinger.

Statsarkiv har vi i Oslo, Hamar, Kristiansand, Bergen og Trondheim. I tillegg er det Statsarkivkontor i Stavanger og Tromsø. Statsarkivene inneholder bl.a. arkivstoffet fra Statens tjenestemenn, som fogd, lensmann, sorenskriver, prest og andre. Riksarkivet, som det bare er ett av, ligger i Oslo og inneholder bl.a. folketellinger, gårdsarkiv, manntall og

matrikler, og ellers stoff av rikshistorisk betydning.

Arkivene er åpne for alle, men vi bør huske på de reglene som gjelder. Bl.a. ikke hjemlån, men fotokopier kan bestilles. Vi bør ha forberedt oss godt, det vil si ha en klar plan over hva vi skal arbeide med. Noen tror at bare man er ute i god tid skal de nok kunne finne slekten på kort tid. Andre er mer realistiske og er klar over at det nok må bli mange frilørdager som går med til Oslo-reiser. De ansatte gir oss god veiledning, og det varer ikke lenge før vi får stukket en gammel kirkebok i hånden og finner oss en ledig plass på lesesalen. Forsiktig åpner vi de gamle klenodiene, og dermed ser vi den gotiske håndskriften som pryder side på side, snirklete og utbrodert. Etter en stund klarer vi å tyde ett ord, en setning og historien dukker frem fra de gulnede papirene.

Statsarkivene har en samling slekts- og lokalhistorisk litteratur som det er verdt å undersøke. Kontroller derfor i Morten Hansens bok "Norske slektsbøker" om det er blitt skrevet noe om ens slekt. Deichmans bibliotek og Universitetsbiblioteket har ellers omfattende biografiske avdelinger. Det hender faktisk at slektsforskere bruker år på en slekt, og oppdager at det er blitt skrevet om den tidligere. Bygdebøker inneholder også stoff av stor interesse, og spesielt gårdshistoriene. Om det ikke er kommet en bygdebok i en aktuell bygd, bør det iallefall undersøkes om det arbeides med en bok. Da bør vi vente med eget arbeid til boken foreligger.

Forrige artikkel ble avsluttet med at jeg hadde funnet dåpen til Anne Regine Andersdtr. i Varteig, men foreldrenes vielse var ikke mulig å finne. Fadderne gir ofte en pekepinn om slektskap, og de bør alltid

skrives ned. I dette tilfellet så det ikke ut til å være noen av foreldrenes søsken som var faddere, og det skulle tyde på at de ikke hadde noen slektsforbindelse med Varteig. Anders Hansen var husmann, og på denne tiden var det ikke uvanlig at husmennene praktiserte et håndverk. Når de så fikk arbeid på en gård, fikk de vanligvis bo på en husmannsplass til jobben var gjort.

Bestemor husket ikke at hennes mor hadde nevnt Varteig noen gang, men derimot Skjeberg. Jeg vil derfor lete under utflyttede personer i Tune 1854-60 og innflyttede personer i Skjeberg. Ganske riktig, allerede i 1856 var de på flyttefot og denne gangen slo de seg ned på Hevingen i Skjeberg. Senere skiftet de stadig husmannsplass og den siste ble Løkka under Guslund. I folketellingen for 1865 benevnes Anders som "Husmand og Tømmermand" og der er forklaringen på den stadige flyttingen. I 1864 skjedde det noe som skulle forandre tilværelsen for husmannsfamilien på Løkka. Moren klarte ikke den siste fødselen, og hun døde i

barselseng. I kirkeboken kan vi lese "Huusmandskonen Ellen Maria Hansdatter død. Løkken under Guslund."

Allerede i en alder av 11 år mistet oldemor sin mor, og et par år senere blir familien spredd for alle vinder. De yngste blir det holdt auksjon over, dvs. de blir satt bort på kommunens regning. Oldemor kom først til Prangerød, men senere fikk hun huspost hos Leegaard i Forstaden.

Kirkebøkene har ikke gitt svar på hvor foreldrene kom fra. Det blir derfor nødvendig å undersøke i f.eks. folketellingene. Nå er vi så heldige at Borgarsyssel museum har både kirkebøkene for Østfold, det vil si før ca. 1880, og folketellinger for 1801 og 1865 på film.

Neste artikkel vil dvele litt ved folketellinger og hvordan slekten blir ført videre bakover i historiens mørke.

REDAKTØRENS SPALTE

I dette nummeret har vi øket skriftstørrelsen og håper at medlemmene er mer fornøyd med dette.

Tidsskriftet har blitt forsinket et par dager fordi artikkelen av Lars Nygaard skulle komme først ut i Heimen. Artikkelen tar opp en god del om hvordan registrere historiske data, hva som skal registreres, og hvem som skal distribuere disse. Innlegget er et debattinnlegg, og redaksjonen setter stor pris på evt. innlegg som kommentarer og debattinnlegg i tilknytning til dette.

Har du selv ting du ønsker å debattere med andre medlemmer, sett deg ned og skriv! For øvrig har jeg tatt med et innlegg om hvordan materiale kan leveres til redaksjonen, både tekster og bilder. Jeg håper at nettopp du, som leser, har noe på hjertet, som du nå kan få anledning til å komme frem med.

ALF CHRISTOPHERSEN
REDAKTØR

HVORDAN BIDRA MED INNLEGG?

I det siste har jeg endelig fått et par innlegg fra et par medlemmer. Disse har begge levert på WP5.1 format, så dette har gått greit, men....

PageMaker 4.0 har en del filtre for å importere din artikkel. Dette vises i en tabell neste side. For at jeg skal bli lykkelig, og ikke minst PageMaker, er det temmelig viktig at du velger filtypenavn som PageMaker kjenner igjen. Når filen din f.eks. heter Olsen.Txt, så forventer PageMaker at nå skal den lese inn en ren ASCII-fil. Når så dokumentet i virkeligheten var en WP-fil eller noe annet, skjønner programmet ikke noe av det og jeg må gripe inn manuelt. Så lenge formatet er WP kjenner jeg det lett igjen, men andre editorer kjenner jeg dessverre ikke formatet for fil-layoutet på. Jeg kan bare få ut av det at det ikke er ASCII og ikke er det WP. For å hjelpe meg håper jeg at dere i hvert fall kan bidra med å bruke filtypenavnene som angis nedenfor. Er din editor en annen enn de som er nevnt på neste side, er sjansene små for at jeg kan importere fila. PageMaker importerer en masse, men for 865-tegnsettet i DOS 3.3 og høyere, er ikke de såkalte semigrafiske tegn representert i ANSI-tegnsettet som PageMaker benytter. Dette medfører at artikler som inneholder figurer tegnet med strek-funksjonen, i hvert fall når det gjelder ASCII-

filer, vil bli temmelig ramponert ved at vertikale streker fjernes helt og horisontale streker blir konvertert til såkalt kort strek, dvs. en veldig kort bindestrek. Derfor bør figurer som skal inkluderes i bokser eksporteres som egne filer med en beskrivelse for hvordan denne skal se ut. (Legg gjerne ved to versjoner, en med boks rundt og en med kun tekst.) Har du problemer med å få det trykt, send da gjerne med en kladd som viser hvorledes du ønsker layouten.

Hvis du må bruke ASCII-fil, husk da på å inkludere to linjeskift på steder hvor du ønsker nytt avsnitt. Da kan jeg benytte et filter som omgjør enkel linjeskift til sammenhengende tekst innen et avsnitt. Hvis ikke må jeg manuelt gå gjennom hele teksten og fjerne linjeskiftene. Da kan det oppstå feil slik at tekst som tilhører to avsnitt blir slått sammen til et avsnitt. Dine filer kan du sende på diskett til Alf Christophersen, Ernæringsinstituttet, Pb. 1046, Blindern, 0316 Oslo 3, aller helst med en utskrift som viser layout sånn noenlunde, spesielt plassering av figurer i teksten. Du kan også laste fila opp med modem til Slechtsforum, tlf. 03 99 09 90. Er du i tvil, ta kontakt på tlf. 02 85 41 97 etter kl. 16.

TEKSTBEHANDLERE

ASCII-filer (rene tekstfiler)	.TXT
Document Content Architecture (DCA)-format	.DCA, .RFT
DEC WPS-Plus	.DX
IBM DisplayWrite	.DCA, .RFT
Microsoft Rich Text Format (RTF)	.RTF
Microsoft Word 3.0-5.5	.DOC
Microsoft Word for Windows	.DOC
Multimate/Advantage IV	.DOC
Olivetti Olitext	.OTX
PageMaker 4.0 Artikkelimportør	.PM4, .PT4
PC Write	.PCW
Reversible Form Text (RFT)	.RFT, .DCA
Samna Ami Professional	.SAM
Samna Word	.SAM
XyWrite III Plus 3.53	.XY3
Wang	.IWP, .DOC
Windows Write	.WRI
WordPerfect 4.2	.WP
WordPerfect 5.0, 5.1	.WP5
WordStar 3.3-6.0	.WS

KORT REFERAT FRA OMVISNING PÅ STATSARKIVET I BERGEN

AV
JO-RUNE UGULEN

Tirsdag den 17. desember 1991 arrangerte DIS–Hordaland en omvisning på Statsarkivet i Bergen. Omvisningen ble ledet av Knut Geelmuyden som bl.a. er ansvarlig for lesesalen på SA.

Omvisningen ble innledet med at de i alt 10 fremmøtte fikk litt generell informasjon om lesesalen, så som hvilke bøker man har på lesesalen – bygdebøker, slektsbøker, kopier av folketellinger og kirkebøker o.l.

Deretter fortalte Geelmuyden litt om Statsarkivets historie og fremtidige planer. Det vil i løpet av 1992 bli oppført et nybygg som både vil øke og forbedre lagringskapasiteten. Dette vil igjen føre til at arbeidet med dataregistrering av kildene må vike til fordel for arkivering og systematisering av innkommende materiell.

Statsarkivet i Bergen er pr. i dag den institusjon som har flest ‘poster’ registrert på data, ca. 1,5 millioner. Blant det som finnes er folketellingen 1865 for Bergen, fødte, viede og gravlagte i Bergen fra 1600-tallet frem til 1850/1900, samt en god del andre kilder (manntall, skifteregistre, sjømannsruller etc.).

Videre ble det en gjennomgang av katalogbruk, som er viktig når man vil ha utlevert kildekrifter fra magasinet. Dessuten fikk vi en grei gjennomgang av de viktigste kildene som finnes på Statsarkivet.

Kirkebøker, som bare lånes ut i original dersom fichene er uleselige, dødsmeldinger til sorenskriveren og lensmennenes dødsfallprotokoller, sjømanns- og annotasjonsruller, militærruller, folketellinger og manntall. Ved folketellingene ble særlig matrikkelforarbeidet til folketellingen 1865 nevnt, det finnes i dette svært gode jordbruksopplysninger. Vedrørende sjømannsrullene kan jeg nevne at det i siste medlemsblad for Norsk Slekthistorisk Forening (2/91) står en artikkel av førstearkivar Yngve Nedrebø ved SAB, som omhandler disse. Manntallet 1701 for Hordaland og Sogn og Fjordane er også nylig EDB-registrert.

Stiftamtmannens regnskaper inneholder blant annet mange opplysninger om de spedalske som havnet på St. Jørgens hospital på Årstad i Bergen. Videre ble panterregistre, fogdenes bøker, branntakstprotokoller og tingbøker behørig gjennomgått. Tingbøkene er ofte vanskelig å sette i gang med, men for den senere tiden kan det finnes åstedsregistre, og sakslister (fra 1840).

Til sist fikk vi en kort omvisning i et av magasinene. Det var en svært lærerik omvisning vi var med på, og DIS–Hordaland vil ved senere anledninger – dersom antallet påmeldte er tilstrekkelig – prøve å arrangere flere slike omvisninger.

PAF

PERSONAL ANCESTRAL FILE

er et program for slektsforskere som bruker datamaskin i sitt arbeid, utarbeidet av Jesu Kristi Kirke av de Siste Dagers Hellige i Salt Lake City, Utah, USA. Programmet er meget godt og svært rimelig i anskaffelse.

Jeg har brukt det i noen år og er meget godt fornøyd. Den versjon jeg har brukt er 2.2. Det man kanskje kan innvende mot programmet er at det er amerikansk. Manualen som medfølger er på engelsk, men de fleste forstår engelsk og det er en manual man har stor nytte av.

En annen ting som har vært en innvending er at en ikke har kunnet benytte det norske eller danske alfabet når det gjelder bokstavene Æ, Ø og Å. Det har vært utgitt et hjelpeprogram i Danmark, og det har fungert relativt godt, men det har hatt den ulempen at når en skal bruke andre programmer, har en ikke kunnet gå rett over til disse, men har vært nødt til å skru av maskinen. Dette er nå avhjulpet ved at det er utviklet et nytt hjelpeprogram som fungerer vesentlig bedre. Dette program kan fås ved henvendelse til meg. Det gjelder selvsagt også de som allerede arbeider med programmet.

Konklusjonen må bli at man er meget godt hjulpet med programmet PAF, og det kan skaffes til en rimelig penge.

**ARVID SELLE
SNIKVEIEN 101
5510 VORMEDAL
TLF. 04/830393**

EDB-REGISTRERING AV PERSONHISTORISK KILDEMATERIALE — ET FELLES LØFT?

Av LARS NYGAARD

Innledning

Siden tidlig på 1970-tallet har norsk, historisk kildemateriale med personopplysninger blitt overført til datamaskinlesbar form i den hensikt å utvide, forbedre og effektivisere utnyttelsen av materialet. Hovedvekten er blitt lagt på nominativt folketellings- og kirkeboksmateriale. Pionerprosjektene var 1801-prosjektet (1968-80) ved Historisk Institutt, Universitetet i Bergen, og Kristiania- og Ullensaker-prosjektene (1971-78) ved Historisk institutt, Universitetet i Oslo. I 1981 ble Registreringssentral for Historiske Data (RHD) opprettet ved Universitetet i Tromsø, med edb-registrering og -viderebehandling av slikt materiale som sine primære oppgaver. RHD ble gjort permanent i 1984. I tillegg har atskillig kildemateriale blitt edb-registrert i forbindelse med andre konkrete forskningsprosjekter ved våre universiteter og høyskoler, bl.a. ved Institutt for informatikk, Universitetet i Oslo.

I 1980-årene gjorde de personlige datamaskinene, PC-ene, sin inntreden på arenaen, og dette har nærmest revolusjonert interessen for og arbeidet med edb-registrering av de nevnte kildetyperne. I dag er en rekke kommunale, halvoffentlige eller rent private registreringsprosjekter i gang lokalt, i regi av bygdebokkomiteer,

historielag, skoler eller sysselsettingstiltak. Flere enkeltstående lokal- og slekts-historikere registrerer kilder på hobbybasis. I årene 1986-87 drev Dovre Data Arkiv på Dombås folketellings- og kirkeboksregistrering i noe større målestokk for offentlige midler. Også ved de fleste av landets statsarkiver blir det utført slik kildeavskrivning på PC. Spesielt ved Statsarkivet i Bergen har aktiviteten vært stor.

I tillegg har noen norskspråklige medlemmer av mormonerkirken i Salt Lake City, USA, gått i gang med edb-registrering av norsk kirkeboksmateriale, nærmere bestemt dåps- og vielseslister. Kildegrunnlaget deres er de mikrofilmene som mormonerkirken har produsert i samarbeid med det norske Arkivverket siden 1948.¹ Så å si alle norske kirkebøker fram til ca 1910 er filmet. Dessverre blir ikke hele innførselen i kilden registrert, men kun navnene til henholdsvis dåpsbarn og brudepar, foreldrenes navn, en begivenhetskode, datoen for begivenheten og en kildehenvisning. Ut fra dette blir det for det norske materialet produsert fylkesvise navnelister, sortert på fornavn og etternavn. Disse listene er tilgjengelige på mikrofiche (pr i dag 367 kort) for bare 367 kroner.² Det har ikke lyktes meg å bringe på det rene hvor stor del av det mikrofilmte norske kirkeboksmaterialet som til nå er edb-registrert på denne måten i USA.

Totalt er atskillige årsverk lagt ned i den ovennevnte edb-registreringen i Norge, og et betydelig og verdifullt arbeid er blitt utført. Allikevel står det flere hundre årsverk igjen før hele det norske folketellings- og kirkeboksmaterialet fram til f. eks. år 1900 er overført til datamaskinlesbar form. Men også for det allerede registrerte materialet har det de seneste årene klart avtegnet seg et problem som nå krever sin løsning, nemlig materialets begrensede tilgjengelighet og brukskvalitet. I dag sitter de ulike prosjektene og deres registratorer rundt omkring i landet med hver sine ambisjoner, hvert sitt datamaskinutstyr, hver sin programvare, hver sine registreringsinstrukser og hver sin rubrikkinndeling i registrerings-skjemaene for de enkelte kildetypene. Allment tilgjengelig informasjon om de enkelte prosjektenes metoder og produkter er mangelvare. Tidligere registrert materiale kan være vanskelig å få tak i, og enda vanskeligere å benytte datamaskinelt til nye oppgaver. Resultatet er at det til nå har vært svært liten utveksling og datamaskinell gjenbruk av edb-registrert materiale. Dette gjelder til en viss grad også materialet registrert ved RHD. Mangel på oversikt over andres arbeid kan også føre til at allerede datamaskinlesbare kilder registreres på ny, uten at jeg kjenner til noe konkret eksempel på dette.

At mye av registreringsarbeidet foregår lokalt må ses på som et gode, men det naturlige spørsmålet blir isteden: Er det ikke nå på tide å forene innsatsen og ressursene ved f. eks. å utarbeide en samordnet rammeplan for dette viktige arbeidet, slik at vi så raskt og godt som mulig kan nærme oss vårt felles mål, nemlig en kom-

plett database inneholdende det norske folketellings- og kirkeboksmaterialet (pluss andre nominative kilder) så langt fram mot vår tid som personvern hensyn og gjeldende sperrefrister tillater?

Nytten av edb-registrert personhistorisk kildemateriale

Det kunne skrives et langt opus om de rike anvendelsesmulighetene for historiske personopplysninger i datamaskinlesbar form, men siden jeg antar at dette er velkjent for de fleste leserne av dette forum, vil jeg bare kort minne om de viktigste poengene:

- Fra de edb-registrerte dataene kan det enkelt produseres papir- og mikrokortversjoner av kildene. Disse kan avlaste Arkivverkets originalkilder i den daglige bruk, slik at originalen spares for slitasje. Videre er papir- og mikrokortversjonene enkle å mangfoldiggjøre og distribuere til interesserte institusjoner (historielag, biblioteker, skoler, lokale samlinger osv) og privatpersoner, og dessuten betydelig mer lettlest enn fotokopier og mikrofilm av håndskrevne originalkilder. (Se illustrasjoner på side 15)
- Enda mer praktisk er det å kunne lese og søke i kildematerialet ved hjelp av egen PC, etter å ha mottatt de maskinlesbare dataene på diskett. Dersom det oppnås enighet om opphavsrettigheter og en del tekniske detaljer, kan distribusjon av og søking i maskinlesbart materiale også foregå via telenettet fra offentlig tilgjengelige databanker eller såkalte BBS-er ("Bulletin Board Systems").³

Kirke = Aar
 fra Dom. 1 Aar. 1759 til Dom. 1. Aar. 1760.
 13 Jan. Eric Erichsen Lønnæs 41 aar gl.
 Dom. Ringveg: Tollef Olsen Lønnæs. 70 aar gl.
 Ole Erichsen ib. 13 aar gl.
 Tollef Estensen Lønnæs 30 aar
 Ane Halvorsd. Selli 50 aar
 Dom. Reminje. Per Semmings Selli 29 aar gl.
 Aaste Skjelt Lønnæs 41 aar gl.
 Marit Sævaldsd. Aare 29 aar
 Dom. Palm. Even Rørh. Aare 16 aar gl.
 Dom. Røsfjord. Brorilds Jon. Oufset 55 aar gl.
 Ane. Enierd. Leved 52 aar gl.
 Seming Hålvorsd. ib. 23 aar gl.
 St. Oufset Rørh. hifør ib. hifør
 bint Lønnæs Oufset.
 Dom. Exand. Seming Nield Oufset 24 aar gl.
 Jan. III. Pent. Ole Nield Oufset 19 aar gl.
 Rørh. Engbr. Oufset 71 aar
 Mar. Oufset ib.
 Pent. Trin. Simon Oufset 18 aar gl.
 Oufset Nield Oufset 27 aar gl.
 Dom. 1. p. Trin. Ole Rørh. Lønnæs 41 aar gl.
 Rørh. Rørh. Lønnæs 60 aar gl.

1760

Erich Erichs.	Lønnæs	a. 244	Jan. 1	1760	M
	alder: 41 år begr: 13.01.1760				
Tollef Ols.	Lønnæs	a. 244	Jan. 2	1760	M
	alder: 70 år begr: 17.02.1760				
Ole Erichs.	Lønnæs	a. 244	Jan. 3	1760	M
	alder: 13 år begr: 17.02.1760				
Tollef Estens.	Qværnæs	a. 244	Jan. 4	1760	M
	alder: 30 år begr: 17.02.1760				
Ane Halvorsd.	Selli	a. 244	Jan. 5	1760	K
	alder: 50 år begr: 17.02.1760				
Per Semmings.	Selli	a. 244	Jan. 6	1760	M
	alder: 29 år begr: 02.03.1760				
Aaste Nield.	Lønnæs	a. 244	Jan. 7	1760	K
	alder: 41 år begr: 02.03.1760				
Marit Sævaldsd.	Akre	a. 244	Jan. 8	1760	K
	alder: 29 år begr: 02.03.1760				

"To sider av samme sak." (Begravelsesliste fra Rendalen 1760)

- Det kan enkelt produseres sorterte versjoner av eller registre til de edb-registrerte kildene. Dette kan gi kildeinngang på fornavn, etternavn, bosted, fødested, fødselsår o a. Slike muligheter vil være spesielt nyttige for slekts-historikere og andre som er på jakt etter bestemte personer.
 - Enkelte opplysninger i kildene, slike som yrke, sivilstand, kjønn, alder og fødested, kan standardiseres eller kodes numerisk, og deretter danne grunnlag for produksjon av ulike typer statistikk for hele eller deler av den befolkningen som kilden omfatter. Dette er en viktig del av bl.a. historisk demografiske og sosialhistoriske undersøkelser.
 - Datamaskinen gir utvidede og varierte muligheter for presentasjon av dataene eller bearbeidede resultater av dem. Foruten ulike typer utlisting på skjerm eller papir, kan dette kan være grafiske fremstillinger som kurver og diagrammer, visuelle oversikter eller illustrasjoner som f eks kart.
 - Edb-registrert materiale vil kunne forenkle og effektivisere tidligere svært arbeidskrevende oppgaver som familierekonstitusjon og annen kombinasjon av personinformasjon fra flere uavhengige kilder. Årsverk kan spares inn. Et datamateriale som ved maskinens hjelp er ordnet person- og familievise og lagret i en database, vil relativt enkelt kunne skrives ut som bostedsviseslekts historier for en bygdebok, såkalte kollektive familiebiografier. Materialet vil videre være ønsket av slekts-historikere, som kan hente “ferdige” greiner av sin slekt ut av databasen. Det åpner også for helt nye og mer avanserte anvendelser og undersøkelser innenfor f eks historisk demografi.
 - Historieundervisning i skolen med utgangspunkt i et lokalt edb-basert kildemateriale vil trolig virke mer virkelighetsnær og motiverende på elevene.
- Etter hvert vil det bli utviklet allment tilgjengelig PC-basert programvare for de fleste av disse anvendelsene. Noen programmer, som f eks Norsk lokalhistorisk institutts Ættesoge for utforming av slekts-historier i bygdebøker og Jan Oldervolls CensSys for analyse av data fra folketellingen 1801 m m, er allerede på markedet.

Oversikt over edb-registrert kildemateriale med personopplysninger

I oktober 1991 sendte RHD ut et rundskriv med tittelen “Oversikt over dataregistrerte historiske persondata” til en rekke historisk-faglige institusjoner i Norge (også gjengitt i Heimen nr 4 1991). Skrivet inneholder en oppfordring om å fylle ut et vedlagt spørreskjema med informasjon om alt historisk kildemateriale med personopplysninger som er edb-registrert ved institusjonen. På grunnlag av de innkomne svarene og eksisterende lister over egen produksjon akter RHD å opprette og kontinuerlig oppdatere en database inneholdende en detaljert oversikt av ovennevnte type. Denne databasen vil fra en datamaskin bli offentlig tilgjengelig over telenettet for søking og lesing. Oversikten vil dessuten med jevne mellomrom bli publisert i relevante tidsskrifter eller som egen trykksak.

I tillegg til å dekke det eksisterende informasjonsbehovet nevnt i innledningen, vil en slik oversikt være et glimrende ut

gangspunkt for å utarbeide en samordnet plan for registreringsarbeidet i årene som kommer. Følgelig er det viktig at denne oversikten helt fra starten av blir så komplett som mulig. Jeg vil derfor på det sterkeste oppfordre alle som leser dette, og som alene eller innenfor et prosjekt systematisk edb-registrerer personopplysninger fra historiske kilder, til å melde fra om denne registreringen til RHD. Vær oppmerksom på at dette *ikke* medfører at de registrerte dataene må gjøres offentlig tilgjengelige umiddelbart! Det må være fullt ut akseptabelt å holde på data registrert for private eller lokale midler, i det minste til den primære utnyttelsen av dem er avsluttet. *Men det er svært viktig å gjøre informasjonen om at de er edb-registrert, allment kjent!*

Utveksling og gjenbruk av data-materiale — et formatproblem!

Som nevnt er svært lite av det hittil edb-registrerte kildematerialet blitt datamaskinelt utnyttet av andre enn den institusjonen/prosjektet som i sin tid registrerte materialet (evt fikk materialet registrert ved RHD). Dette har *en* hovedårsak, nemlig at hvert enkelt registreringsprosjekt har registrert og lagret dataene i sine egne *logiske formater*.⁴ Når en historiker med sin programvare og sine data ønsker å utveksle eller bestille maskinlesbare data fra andre, møter hun/han ofte en hel rekke frustrerende problemer. Først kan det være vanskelig å få lest de mottatte dataene fra tekstfilen inn i ens eget databaseprogram (e. l.) på grunn av udefinerte skilletegn, kontrolltegn, postlengder, skjøting av poster osv. Når disse vanskelighetene er overvunnet, viser det seg gjerne at avsenderen har organisert dataene i andre felter enn det en selv har gjort for den samme

kildetypen. Dette kan gjelde feltene for navn, stilling/sivilstand/yrke, aldersopplysninger, datoer, merknader m m. For å komme rundt dette må enten ens egne brukerprogrammer skrives om, eller de mottatte dataene må omformateres, som regel med hyppig manuell inngripen. Begge deler er ofte svært arbeidskrevende. Dernest viser det seg kanskje at avsenderen har registrert enkelte opplysninger på en annen måte enn en selv, f eks datoer, tegn for å markere usikkerhet osv. Eller innholdet i enkelte rubrikker i kilden er blitt standardisert eller kodet ved registreringen. Det kan også hende at enkelte opplysninger systematisk er utelatt, slik som fadderne ved dåp eller jordfestingsdatoen ved begravelse.

Et velfundert, felles (standard), logisk format for distribusjon av data fra hver av de mest brukte kildetypene er derfor et stort savn! Det er på høy tid at de institusjonene og gruppene som har interesse for og *erfaring med* datamaskinell registrering og utnyttelse av historiske personopplysninger, nå forsøker å enes om slike standardformater. I første omgang er det viktigst å få etablert felles formater for *distribusjon* av dataene, men av praktiske og arbeidsmessige grunner vil det være en stor fordel om distribusjonsformatene også kan fungere som *registrerings* formater. Ikke minst vil *det* muliggjøre utvikling av registreringsprogrammer som kan produsere distribusjonsklare data mer eller mindre direkte. Som et utgangspunkt for diskusjon vil jeg komme med følgende forslag:

RHD har lang erfaring med registrering av *folketellingslistene* fra 1865, 1875 og 1900, og har også kommet godt i gang med 1891-tellingen.⁵ Etter årelang viderebehandling av folketellingsdata fra RHD vurderer jeg deres formater for de nevnte

tellingene som brukbare. Det antydes dessuten fra RHD at de nå har sine folketellingsformater under vurdering, i den hensikt å gjøre dem enda bedre. Det er derfor naturlig å foreslå at alle andre som går i gang med registrering av disse tellingene, tar i bruk RHDs formater og registreringsinstrukser, slik at disse etableres som standardformater for folketellingene. Dette må være den beste løsningen også fra et ressursmessig synspunkt, når en tar i betraktning alt det folketellingsmaterialet RHD allerede har lagret i disse formatene.

De formatene RHD til nå har benyttet for kirkebokslistene, er dessverre ikke av samme kvalitet. Kort sagt inneholder deres formater for dåps-, vielses- og begravelseslistene for få felter. Dette skyldes at de ble til i en tid da registratorene benyttet vanlige skrivemaskiner for etterfølgende optisk lesing, og ekstra felter medførte både telleproblemer, ekstra arbeid og ekstra plass (til skilletegn). Resultatet er at ulike typer informasjon enkelte steder må registreres i samme felt, f.eks. sivilstand og yrke, og alder og fødselsdato. Fra begravelseslistene er både far og mor til døde barn blitt registrert sammen i ett sett med felter. Slike løsninger skaper betydelige vanskeligheter for en effektiv, datamaskinell viderebehandling av kilde-materialet.

Det finnes imidlertid et godt alternativ: I regi av Samarbeidsrådet for historielaga i Oppland har fire lokalhistorikere der i fylket, delvis basert på oppsamlede erfaringer fra Dovre Data Arkiv og andre steder, utarbeidet forslag til standardformater for hele elleve forskjellige listetyper fra kirkebøkene. Produktet har fått navnet *Standard 4G*,⁶ og både selve formatene og det medfølgende dokumentasjonsheftet (inneholdende registreringsveiledning m.m.) ser etter min vurdering

meget bra ut. Her er det rikelig med data-felter knyttet til hver person som kan være nevnt i kilden ved de ulike begivenhetene, og alle formatene har et lettfattelig og enhetlig preg. Etter en kortere innkjøringsperiode for å venne seg til feltrikdommen og de noe strengere registreringsinstruksene, vil trolig registrering direkte i disse formatene verken bli vanskeligere eller mer arbeidskrevende enn med tidligere og mindre ambisiøse opplegg. Med noen få mindre justeringer mener jeg *Standard 4G* burde være godt egnet for effektiv, datamaskinell utnyttelse av kirkeboksdata på alle nivåer. Signaler fra RHD tyder på at også de er av samme oppfatning, og at de alvorlig vurderer å tilby sine fremtidige kirkeboksdata i disse formatene, eventuelt etter å ha modifisert noen detaljer i samråd med 4G's opphavsmenn. DIS-Norge vil gjennom sitt medlemsblad *Slekt og Data* markedsføre disse formatene blant et flertall av landets slekts- og lokalhistorikere. Med et så stort og viktig nedslagsfelt er det grunn til å håpe at *Standard 4G* virkelig etablerer seg som standardformater for kirkeboksdataene.

Med etablerte standardformater for edb-registrerte folketellings- og kirkeboks-lister, og senere også andre kilder, vil betydelige fordeler kunne oppnås. Først og fremst vil flesteparten av de skisserte problemene ved utveksling og gjenbruk av personhistoriske data forsvinne, og brukerterskelen til slike data vil bli lettere å forsere. Dette vil garantert føre til økt etterspørsel etter kildemateriale i datamaskinlesbar form, som i sin tur trolig vil medføre bedret tilgjengelighet og økt tilbud av edb-registrert materiale. Økt bruk innen en større brukergruppe vil dessuten gjøre det interessant å utvikle kommersiell programvare for de vanligste anvendelsene av slike data, og standardformatene vil

gjøre dette mulig. Mangelen på spesialisert programvare har nemlig også vært en av grunnene til begrenset utveksling og gjenbruk. Til syvende og sist vil den økte bruken og aktiviteten naturlig føre til en verdifull kompetanseøkning i hele miljøet, både historisk-metodisk og på edb-siden.

Forhåpentligvis vil slike etablerte standardformater kunne spille samme rolle for utveksling av norske, historiske persondata fra enkeltkilder, som mormonerkirkens format “Gedcom” gjør for utveksling av persondata (med kodete slektskapsrelasjoner) mellom ulike slektsprogrammer,³ nemlig å være en spore til økt kontakt historikerne imellom. Dette vil også kunne inkludere internasjonal kontakt, i og med at en arbeidsgruppe under den Europa-baserte organisasjonen Association for History and Computing (AHC) for tiden arbeider med retningslinjer for internasjonal utveksling av data.

Kildetrohet og datakvalitet

Noen vil kanskje oppfatte formatdiskusjonen over som en trussel mot den mest grunnfestede rettesnoren for all edb-registrering av historiske kilder, nemlig prinsippet om kildetrohet. Kjernen i dette er at alle opplysninger i originalkilden skal skrives av bokstavrett, slik at ingen informasjon skal gå tapt. Registratoren må altså kun overføre opplysningene, uten å være nødt til å tolke dem. Målet er at den edb-registrerte versjonen av kilden skal ha samme potensial som originalen for alle typer anvendelser innenfor alle relevante fag og disipliner.

I praksis er ambisjonen om en 100% kildetro registrering en illusjon, fordi det allerede ved overføringen fra en håndskrevet protokollside til en datafil må gå tapt grafisk informasjon som skrivestil, understrekninger, piler, klammer, plassering på siden osv. Dessuten vil lesing av gotisk håndskrift alltid medføre visse elementer av tolking. F eks vil nesten alle som leser ordet “Fredik” i kilden, tolke og registrere det som navnet Fredrik. I det registreringsarbeidet som hittil er utført, er prinsippet om kildetrohet blitt brutt på ett eller flere av følgende nivåer:

- 1) Kildens opplysninger registreres bokstavrett, men fordeles på flere eller andre felter enn de rubrikkene kilden eventuelt inneholder. I teorien må da enhver opplysning tolkes av registratoren for å kunne plasseres i riktig felt. I praksis er plasseringen som regel opplagt.
- 2) Informasjon som er implisitt (indirekte) gitt i kilden, som f eks dåpsbarnets kjønn eller forsørgerens relasjon til den døde ved begravelse (ektemann/far/mor), tolkes av registratoren og registreres eksplisitt i egne felter, fordi datamaskinen ikke kan utlede denne viktige informasjonen selv.
- 3) Hyppig benyttede betegnelser som “ungkarl”, “enkemand”, “gaardbruger”, “huusmand med jord” osv, forkortes for å spare tid under registreringen.
- 4) Opplagt feilaktige opplysninger i kilden korrigeres, eventuelt med en kommentar i feltet for “egne merknader”. Eksempler på feil i kilden: “Føderaadsqvinde Anne Olsdatter” er ført opp under “Døde Mandfolk”, og en person død 15. juli skal være begravet 21. juni samme år.

- 5) Visse opplysninger i kilden utelates systematisk for å spare arbeid ved registreringen, slik som faddere ved dåp, forlovere ved vielse, jordbruksopplysninger i folketellingene osv.
- 6) Festdager i kirkeåret (f eks “3die Søndag i Advent”) oppgitt i kilder fra 1600- og 1700-tallet gjøres om til “vanlige” datoer ved hjelp av en kalender, og tallverdier med brøker regnes om til mindre enheter, f eks en alder fra 2 2/3 år til 2 år og 8 måneder.
- 7) (*Heldigvis ikke ofte*:) Person- og stedsnavn standardiseres ved registreringen for å unngå problemet med ulike stavemåter av samme navn i den videre datamaskinelle bearbeidingen. Eventuelt standardiseres eller kodes (numerisk) også sivilstands- og yrkesbetegnelsene.

I en diskusjon av kildetrohetskravet i forbindelse med edb-registrering av historiske persondata, bør begrepet *datakvalitet* trekkes inn. Med data av god kvalitet mener jeg data som er mest mulig historisk korrekte, og som enkelt kan leses inn og utnyttes maskinelt av standard programvare, som f eks databaseprogrammer for PC. Kvaliteten utgjøres altså av dataenes *korrekthet* og *brukervennlighet*.

Dessverre er det ofte et motsetningsforhold mellom kildetrohet og datakvalitet. Kildetrohetsbrudd på nivå 1, 2 og 6 over bidrar alle til bedret datakvalitet gjennom økt brukervennlighet, mens brudd på nivå 4 øker dataenes korrekthet. Bruk av forkortelser (nivå 3) innebærer tidsbesparelser i selve registreringsarbeidet uten å forringe datakvaliteten. At underordnede opplysninger systematisk utelates av ressursmessige grunner (nivå 5), må også aksepteres, siden disse opplysningene enkelt kan føyes til senere. Etter min vur-

dering er det kun kildetrohetsbrudd på nivå 7 som helt klart gjør datamaterialet mindre brukbart for enkelte typer relevante anvendelser (f eks ubrukbart til navnegransking), og dette er det eneste av de omtalte bruddene som jeg vil advare sterkt imot. At denne typen standardisering eller koding av opplysninger for spesielle behov kan utføres mer effektivt av datamaskinen *etter* registreringen, og at dette i sin tur gir muligheter for å eksperimentere seg fram til *bedre* koder og standardformer, bidrar bare til å forsterke min advarsel. Kildetrohet innenfor rimelighetens grenser bør fortsatt være en sentral ledetråd i registreringsarbeidet.

Dersom grupper av potensielle brukere *ikke* kan akseptere brudd mot kildetrohetsprinsippet på noen av nivåene 1 - 6 over, finnes det fortsatt en mulighet, om enn betydelig mer arbeidskrevende: Kilden registreres så kildetro som overhodet mulig i et registreringsskjema og -format som er spesialsydd for den enkelte kilden. Den kildetro versjonen stues vekk for eventuell senere bruk blant “puristene”. En kopi bearbeides videre ved en mest mulig maskinell overføring til det etablerte standard distribusjonsformatet for denne kildetypen. Noe av kildetroheten må her vike for en vesentlig forbedret datakvalitet. Dessverre er det ikke realistisk å forvente at denne omformateringen skal kunne utføres *rent* maskinelt. Spesielt vil oppsplitting av felter kreve manuell inngripen.

Også dataenes *korrekthet* fortjener ytterligere kommentarer. Siden 1982 har jeg arbeidet med ulike typer datamaskinell bearbeiding av materiale fra norske kirkebøker, folketellinger og andre kilder, hovedsakelig fra Asker og Bærum og Rendalen. Uten å kunne tallfeste observasjonene her og nå, må jeg si at *det er*

skremmende hvor mange historiske feil som skjuler seg i kildematerialet! De aller fleste av disse er “arvet” fra original-kilden, mens kun et fåtall har kommet til under registreringen. Det er særlig når opplysningene fra de forskjellige kildene samles person- og familievis i en familie-rekonstitusjonsprosess,⁷ at de mest grave-rende feilene blir avdekket: Alders-angivelser kan være opptil 20 år feil, dåps-barn kan ha fått feil mor eller far innskrevet i kirkeboka, fornavn eller patronymikon er svært ofte oppgitt feil, slektskaps-relasjoner i folketellingene kan være riv ruskende gale, fødestedet stemmer ikke osv.

Men selv innenfor samme kilde, og innenfor samme innførsel i kilden, kan det være mulig å oppdage logiske brister i opplysningene. Jeg har derfor funnet det hensiktsmessig å utvikle en serie meget detaljerte testprogrammer, ett for hver kilde-type, som etter registreringen går gjennom dataene og sjekker alle logiske sammenhenger mellom opplysningene. For eksempel avdekker programmene manglende kjønn, fornavn og andre “obligatoriske” opplysninger, kontrollerer samsvar mellom kjønn og patronymikon-endelse og mellom patronymikon og fars fornavn, varsler sprang i løpenummer (mulige uteglemmelser), sikrer kronologi i begivenhetene, varsler “ulovlige” aldersangivelser m m. Sammen med den fortsatt nødvendige korrekturlesingen for å luke ut avskrivingsfeil fra registreringen, har slike testprogrammer vist seg å være av uvurderlig nytte for å forbedre datakvaliteten før viderebehandling og bruk av dataene. Jeg har ingen skrupler med å korrigere avdekkede feil i dataene før de benyttes videre, men passer på å dokumentere endringene ved å ta vare på (og merke) den originale dataverdien, eller den opp

rinnelige versjonen av datafilen. Ved å ta i bruk standardformater for data fra de viktigste kildetypene, som omtalt i forrige avsnitt, vil slike testprogrammer kunne gjøres tilgjengelige for alle registreringsprosjekter. På den måten kan det etableres en enhetlig standard også for kvaliteten på det historiske datamaterialet som distribueres.

Allikevel er det, for å sikre en faglig forsvarlig gjenbruk av materialet blant andre historikere, helt nødvendig å utstyre enhver distribusjonssklar datafil med litt skriftlig informasjon om datafilens tilblivelse og senere forandringer, pluss eventuelle spesielle egenskaper ved dataene. Særlig viktig er det å klargjøre avvikende praksis som er fulgt og valg som er gjort under registreringen, samt hva som er endret (og hvordan) under eventuelle etterfølgende omformaterings- og kontrollprosesser. Forholdet til kildetroheten er helt essensielt. Å utarbeide en slik kort dokumentasjon vil som regel være vel anvendt tid også for dem som registrerer materialet, siden den senere kan inngå i metodebeskrivelsen for prosjektet og dessuten øker bevisstheten rundt registreringsarbeidet. Dokumentasjonen kan med fordel følge dataene på en egen fil.

En mulig fordeling av registreringsoppgavene?

I min innledning tok jeg til orde for å utarbeide en samordnet rammeplan for den gjenstående edb-registreringen av historisk kildemateriale med personopplysninger. Jeg vil formulere fem mål for en slik plan:

— Å påskynde og effektivisere selve registreringsarbeidet ved å fordele oppgavene.

- Å sikre at det registrerte datamaterialet blir av god kvalitet.
- Å stimulere til økt utveksling og datamaskinell gjenbruk av materialet.
- Å fremme interessen for utvikling av allment tilgjengelig programvare for variert utnyttelse av historiske persondata.
- Å åpne muligheter for helt nye og mer avanserte anvendelser av slike data.

Utgøringene i de mellomliggende avsnittene skulle tilsi at for å nå disse målene og eliminere dagens problemer, må det gjennom den nevnte planen sørges for å oppfylle følgende viktige forutsetninger:

- Det etableres ett standard distribusjonsformat for hver liste- eller kildetype som skal registreres, og dette formatet benyttes ved all utveksling av data brukerne imellom.
- Det utarbeides og spres et detaljert sett med instruksjoner for hvordan opplysninger fra de ulike kildetypene bør eller skal registreres uten vesentlige brudd mot kildetroheten.
- Det utvikles et PC-basert registreringssprogram som benytter standardformatene direkte, og som gjør det enkelt å overholde de ovennevnte instruksene. Programmet tilbys for en rimelig penge til dem som er interessert.
- I tillegg til korrekturlesing gjennomgår alt datamateriale en datamaskinbasert kvalitetskontroll med påfølgende korrigering før det distribueres til andre brukere. For hver datafil utarbeides det en skriftlig dokumentasjon som klargjør

spesielle forhold av betydning for anvendelsen av dataene. Dokumentasjonen må følge dataene ved enhver type distribusjon.

- Oppdatert informasjon om hvilke kilder som er edb-registrert, hvilke som er under utarbeidelse, og når hvert enkelt datamateriale ventelig vil være klargjort for distribusjon i det etablerte standardformatet, må være allment tilgjengelig til enhver tid.
- En sentral institusjon fungerer som koordinator for registreringsarbeidet, med ansvar for informasjonen og kanskje også for kvalitetskontrollen og distribusjonen av dataene.

En samordnet plan for registreringen må baseres på et forpliktende men frivillig samarbeid mellom involverte institusjoner og de viktigste brukergruppene av historiske persondata. Som en nasjonal institusjon med produksjon av slike data som sin pålagte hovedoppgave, vil RHD måtte inneha en sentral posisjon. Det samme gjelder Arkivverket, som oppbevarer og har ansvaret for originalkildene. Videre er det naturlig at Landslaget for lokalhistorie eller Norsk lokalhistorisk institutt deltar på vegne av landets lokalhistorikere, og DIS-Norge (og muligens Norsk Slekthistorisk Forening) på vegne av slekthistorikerne. Historieseksjonene ved våre universiteter og høyskoler vil sikkert ha et ord med i laget, muligens også skoleverket og Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Det er å håpe at såpass mange interessegrupper ikke vil medføre unødig byråkrati og vanskeligheter med å oppnå enighet om utarbeidelsen og gjennomføringen av planen. Den konkrete fordelingen av registreringssoppgavene og innbyrdes prioritering mellom registreringsverdige kilder vil

sammen med finansieringsspørsmål være sentrale diskusjonsemner. I tillegg må viktige emner som opphavsrettigheter og prisfastsettelse for distribuert data-materiale tas opp så tidlig som mulig.

Jeg ser det ikke som min oppgave å komme med sterke innspill i diskusjonen om arbeidsfordelingen, men føler meg allikevel fristet til å lufte følgende forslag: RHD fortsetter primært med de kilde-seriene de har mest erfaring med, nemlig folketellingene fra 1865, 1875, 1891 og 1900, senere også forhåpentligvis 1910-tellingen. Etter flere skrinlagte prosjekter andre steder ser det også ut til at RHD bør ta ansvaret for en annen nasjonalt viktig kilderekke, nemlig politiets emigrant-protokoller som ble begynt ført i utskipningshavnene fra slutten av 1860-årene.⁸ Dessuten må RHD fortsatt regne med å måtte registrere utvalgte kilder i forbindelse med nye forskningsprosjekter, f eks ved universitetene.

Kirkebøkene skulle imidlertid ligge godt til rette for registrering lokalt. Erfaringsmessig har det vist seg at lokalkunnskaper er svært nyttige ved tyding av gamle og ofte knudrete førte kirkebokslistor, spesielt gårds- og andre stedsnavn. Bygdebok-redaktører, historielagsmedlemmer, slekts-historikere, personer lønnet med sysselset-tingsmidler og til og med skoleelever burde etter en grunnleggende opplæring på forhånd, og med en god arbeidsinstruks og faglig rettleiding underveis, kunne utføre fullverdig registreringsarbeid på sin egen PC. Med den store lokalhistoriske interessen vi opplever i Norge, er det grunn til å forvente at den totale kirkeboks-registreringen vil bli vesentlig påskyndet med en slik lokal løsning, selv om opplegget må baseres på frivillighet og en del ulønnet innsats. Forhåpentligvis vil de

lokale registratorene og prosjektansvarlige oppleve en samordnet plan mer som en inspirasjonskilde og kjærkommen hjelp enn som en hemmende tvangstrøye.

I sitt før nevnte rundskriv fra oktober 1991 tilbyr RHD seg å fungere som en nasjonal distribusjonssentral for edb-registrerte, historiske persondata. I tillegg til å sende ut sine egne data, tenker de seg i første omgang å videreformidle til riktig adressat bestillinger av data registrert av andre. Senere bør det være mulig å ha en kopi av alt edb-registrert materiale lagret i Tromsø i det etablerte standardformatet, for direkte utsending derfra enten på diskett eller via datanett. For å sikre en enhetlig data-kvalitet, særlig ved lokal registrering av kirkebøkene, ville det være en fordel om også den endelige, maskinelle kvalitets-kontrollen av dataene ble lagt til kompetansesenteret RHD. Det merarbeid som slike tjenester naturlig ville påføre RHD, burde kunne kvalifisere til minst en ekstra stilling ved institusjonen. Et åpent spørsmål er om det er mulig å få i stand et registreringssamarbeid med mormonerkirkens genealogiske senter i Salt Lake City, f eks ved at amerikanerne foretar selve inntastingen, mens det norske miljøet tar ansvaret for korrektur og kvalitets-kontroll.

Jeg ønsker med dette lange innlegget primært å få i gang en debatt om flere av aspektene ved den viktige edb-registreringen av historisk kildemateriale med personopplysninger, for om mulig å få etablert en nasjonal organisering og kvalitetssikring av arbeidet. Min hensikt er ikke å oppfordre til intensiv søkning om offentlige midler til dette formålet, men heller å mobilisere dugnadsånden i de norske lokal- og slekthistoriske miljøene, og forhåpentligvis initiere et gjensidig samar-

beid om oppgavene til beste for alle interessegruppene.

Noter:

1. Svein Warberg, Trekk av mikrofilmens historie i Riksarkivet. *Arkivmagasinet* nr 2 1990, s. 6-9.

2. For mer informasjon, kontakt *Slektsforskningssenteret, Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige*, Hekkv. 9, 0571 Oslo, tlf. 02 38 43 14, tirsdag og torsdag kl. 16-20.

3. For mer informasjon, kontakt *DIS-Norge*, Pb. 47, 1430 Ås.

4. Med *logisk format* menes hvilke data-felter som skal benyttes i postene for hver enkelt kildetype, samt et sett regler for hvordan opplysningene i de enkelte data-feltene kan eller skal se ut. (Et logisk format for registrering er kort sagt en oversikt over hvilke rubrikker registreringsskjemaet for den aktuelle kildetypen skal inneholde.) Viktig er også det *tekniske formatet*, som spesifiserer hvordan data-postene er fysisk representert på filen,

m.h.t. fysisk postlengde, skjøtemetode, skilletegn mellom feltene, tegnstandard osv.

5. Folketellingen fra 1801 er for hele landet registrert ved Historisk institutt, Universitetet i Bergen, og må kunne mottas i det formatet som tilbys derfra.

6. "4G" står for "fire gudbrandsdøler". I tilknytning til formatene er det også utviklet et registreringsprogram for PC, kalt BD87, som benytter *Standard 4G* direkte som registreringsformater. Både format-dokumentasjonen (gratis!) og registreringsprogrammet distribueres av *Dovre Data Arkiv*, 2660 Dombås, formatene i tillegg av firmaet *GDS markedsføring*, Arne M. Sandlie, 2750 Gran.

7. Lars Nygaard, Lenking av historiske individdata: En interaktiv angrepsmåte. *Humanistiske Data* nr 1/2 1989, s. 223-9.

8. Protokollene for Bergen er allerede edb-registrert, mens det for perioden 1867-1914 gjenstår ca 625.000 innførsler fra andre norske utskipningshavner (derav ca 380.000 fra Kristiania alene).

Denne artikkelen er gjengitt med velvillig tillatelse fra tidsskriftet *Heimen*, der den ble publisert i nr 1-1992.

Lars Nygaard
Forsker NAVF
Adr.: Institutt for informatikk
Universitetet i Oslo
Postboks 1080 Blindern
0316 Oslo

ETTERLYSNING

ETTERLYSNING 1/92

Hello! I am looking for any information on the following people, who were my ancestors:

Gunvald Birkenes (ne Gunvald Karlsen), born 11 May 1877 in Birkenes(?), Aust-Agder, Norway, died 23 Dec. 1964 in Essex, New Jersey, USA, Occupation: Floorlayer/Carpenter/Builder. Additional note: Apparently Gunvald had a brother who was a Pastor in the local church.

Martha Birkenes (nee Martha Nilsen), born ca. Dec. 1875 in Arendal, Norway, died 05 Aug. 1949 in Brooklyn, New York, USA. Occupation: Housewife. Additional note: Martha had a sister Karen Nilsen (born ca. Dec. 1888), who accompanied the family on their journey to Ellis Island in 1912. Martha also had a brother Ole Nilsen who lived at Oddemarken, Christiansand, in 1912.

These people were my great-grandfather and great-grandmother, and they lived in Lillesand for several years, where they had seven children: Mary (born ca. 1896), Karl, Kristiana, Asborg, Esther (born ca. 1907), Elling (my grandfather, born 17 Apr. 1908), and Lydia (born 29 Oct. 1911). The family left from Kristiansand on 20 Apr. 1912 on the S.S. Oscar II and arrived at Ellis Island on 01 May 1912. Gunvald was already living in Brooklyn, NY at the time of their journey.

The sources for all the information I have found on these people have been Gunvald's death certificate, the passenger lists for the 1912 journey to Ellis Island, and my great-Aunt Esther's autobiography. Understandably, I am not 100% sure of any of the information I have, given the type of sources I have found so far. I would appreciate any advice on where to look next for records.

I would love to hear from anyone with information on any of these people I have described above. Thank you,

Robert Michael Birkenes

bitnet: birkene@iubacs

internet: birkene@ucs.indiana.edu

[until August 1992]

Robert Michael Birkenes
2635 E. 2nd St. #9
Bloomington IN 47401
USA

[after August 1992]

Robert Michael Birkenes
100 N. Western Ave.
Lake Forest IL 60045
USA

Referat fra årsmøte i DIS-Norge

Sted: Universitetsbiblioteket, Oslo

Dato: 13.02.92

Tilstede: 32 personer hvor av 2 ikke var stemmeberettigede

Nummerene nedenfor følger de som sto på dagsorden for generalforsamlingen.

1. Møtet ble formelt åpnet kl. 21 av Sjur Madsen (kasserer). Wilhelm Færden (formann) var blitt syk og kunne dessverre ikke komme.
Det ble rettet en takk til de ansatte ved biblioteket for en meget flott orientering og omvisning før årsmøtet.
2. Sjur Madsen ble valgt som møteleder og Flemming Graversen ble valg som referent. Begge skal underskrive protokollen.
3. Arne Sandlie (styremedlem) la fram kommentarer til innkallingen til møtet. Dette ble gjort på vegne av flere medlemmer. Kommentarene gikk ut på følgende:
 1. Årsmøtet bør ikke holdes på en virkedag.
 2. Det skal ikke være begrensninger på deltakerantallet.
 3. Det skal ikke kreves inngangspenger.
 4. Ethvert medlem skal fritt kunne levere inn forslag til behandling på årsmøtet.
(se pkt. 8 for nærmere kommentarer)

På spørsmål fra møteleder om dette skulle bety noe for innkallingen, var det ingen kommentarer fra forsamlingen. Møtet kunne fortsette.
4. Møteleder leser styrets beretning om virksomheten i 1991. Det ble bemerket at antall medlemmer har steget betraktelig de siste 2 uker som resultat av en artikkel i Bondebladet. Ellers var det ingen bemerkninger.
5. Årsregnskapet ble gjennomgått av kasserer. Det var ingen kommentarer til regnskapet.
6. Revisorerklæring leses opp av møteleder. Det ble kommentert fra forsamlingen at Olaf S. Bakken burde være nevnt i styrets beretning som valgt revisor. Ellers var det ingen kommentarer.
7. Styret mottok ansvarsfrihet fra årsmøtet.
8. Møteleder går igjennom styrets forslag til vedtekstendringer.

Tillegg til §2

Hensikten med denne var at styret ønsker å åpne lokallag av DIS og kunne ha mulighet for å gi begrenset økonomisk støtte til dette. Medlemmene i et lokallag må være medlem i DIS-Norge. Lokallaget må være et formelt DIS lokallag. Teksten ble godkjent av årsmøtet.

Tillegg til §3

Hensikten med denne er at DIS-Norge skal innkreve kontingenten og avgi midler tilbake til lokallaget som er fastsatt av årsmøtet. DIS-Norge skal ha regnskapsrapport fra lokallaget. Teksten ble godkjent av årsmøtet.

Tillegg til §6

Hensikten her er å gi mer fleksibilitet i styret da dette er noe tungt i dag. Foreslåtte tekst ble IKKE godkjent. Det ble framlagt et nytt forslag som lyder slik:

”DIS-Norge ledes av et styre bestående av inntil 6 medlemmer, minimum 4, og 2 varamedlemmer hvor lederen ved stemmelikhet har dobbeltstemme.”

Dette forslaget ble godkjent av årsmøtet.

Vedtektsendringene ble enstemmig vedtatt!

Arne Sandlie hadde sendt inn forslag til vedtektsendringer før innkallingen ble sendt ut, men etter at styremøtet over innkomne forslag var holdt. Disse forslagene ble nå fremlagt.

”Jfr. §8 i vedtektene.

På stiftelsesmøtet for DIS-Norge ble et tilbud fra slektsforskere på Hadeland, ved Arne M. Sandlie, om å arbeide for å legge foreningens sekretariat til Hadeland akseptert.

Genealogisk DataSentral, som arbeider med registrering av kirkebøker på data for Hadelandsregionen, disponerer kontorrom og telefon. Kontoret er fast bemannet på dagtid, det har kopiutstyr og en rekke PC-maskiner, ca. 10 stk i alt.

Forslag: Årsmøtet bestemmer at sekretariatet for DIS-Norge, for en prøveperiode omfattende kommende år, legges til Hadeland.

Gran 19.01.1992”

“Ordning med valg-komite

Vedtektene for DIS-Norge inneholder ingen bestemmelser om valgkomite. Til nå har det sittende styret egenmektig tatt seg av forslag til nytt styre. Ordningen er imidlertid helt uakseptabel og kan ikke fortsette.

Forslag: Under §7, mellom punktene 7 og 8 (hvis vedtak, ny punkt 8 med etterfølgende forskyvning): Det velges 4 personer fortrinnsvis en fra hver landsdel (nord, syd, øst og vest) med funksjonstid henholdsvis 4 år, 3 år, 2 år og 1 år. Den som er valgt første gang for 1 år, trer ut, nyvalg (eventuelt gjenvalg) fra samme landsdel, nå for 4 år. Ved neste valg trer den ut som opprinnelig ble valgt for 2 år, o.s.v.

Den fungerende valgkomite vil da kunne ha god oversikt over aktuelle kandidater til styret fra hele landet.

Gran 19.01.1992”

Det ble her kommentert fra styret at forslaget kom 2 dager før utsendelse og at Arne Sandlie var bedt om å levere forslag i god tid før utsendelse. Forslag av en slik alvorlig karakter som disse bør behandles av styret **FØR** utsendelse. Det foreslås å fremme forslagene til neste årsmøte.

Årsmøtet vedtok å **IKKE** ta opp forslagene til behandling på dette årsmøtet.

9. Følgende ble foreslått som styremedlem og fikk følgende stemmer:

Alf Christophersen	25 stemmer
Ragnhild Prøytz	17 stemmer
Bjørn Nilsen	23 stemmer
Arne M. Sandlie	12 stemmer

Det var 1 blank stemme og 3 stemmer ble forkastet.

Nye styremedlemmer ble da:

Alf Christophersen, Bjørn Nilsen og Ragnhild Prøytz.

10. Følgende varamedlemmer ble foreslått og valgt enstemmig

Anne Blakkestad
Jo-Rune Ugulen (DIS-Hordaland)

11. Olaf S. Bakken ble gjenvalgt som revisor.

12. Det var ikke innkommet noen forslag fra medlemmer.

13. Det ble foreslått å heve kontingenten fra kr. 125,- til kr. 150,- hvorav kr. 50,- skulle gå til lokallag.

Forslaget ble enstemmig vedtatt!

14. Det ble her kommentert at DIS-Norge ønsker å kjøre flere kurs i 1992 til selvkost. Det skal også arrangeres flere medlemsmøter, deriblandt et i Bergen og et i Grenlandsområdet.

Det ble stilt spørsmål om Slekt & Data var lagt ut på anbud. Til det ble det svart at det var innhentet 10-12 pristilbud. Ellers vurderer man hele tiden prisene i markedet.

Medlemmer i DIS-Norge som også er medlemmer i lokallag tilfører DIS-Norge kun kr. 100,-. Dette kan forsvares da lokallaget holder egne medlemsmøter og derfor ikke belaster DIS-Norges budsjett like mye.

Budsjettet ble vedtatt av årsmøtet.

15. Det var ingen øvrige poster.

16. Årsmøtet ble avsluttet formelt kl. 22:30.

Oslo, 17.02.92

Sjur Madsen
Sign.

Flemming Graversen
Sign.

WE KEEP FORGETTING.....

GARY R. GABEL

We keep forgetting who lived before us.

We keep forgetting those who lived and worked and built long before we were born.

We commit the sin of assuming that everything begins with us.

We drink from wells we did not dig.

We eat food from land we did not clear and develop.

We workshop in churches which we did not organize or built.

We enjoy freedoms we have not earned.

We should turn our minds in gratitude to those who lived in another day, and under vastly different circumstances. —

Sakset fra "The Digger's Index" av Janet R. Schooley.

OVERSIKT OVER DATAREGISTRERTE HISTORISKE PERSONDATA

Historiske persondata fra folketellinger, kirkebøker og andre kilder inntar en sentral plass i en rekke lokal- og sosial-historiske arbeid. Etterhvert har mange registre av denne typen blitt overført til edb for å lette arbeidet med materialet. Dette har i stor grad blitt gjort av institusjoner som ser dataregistrering som sin hovedoppgave, slik tilfellet er ved Registreringssentral for historiske data i Troms. Men mange kilder har også blitt skrevet av på datamaskin i forbindelse med enkeltstående prosjekter.

Innenfor dette feltet er det mye ugjort, og det fins arbeid nok til alle som vil gjøre en innsats. Derfor er det bekymringsverdig at ingen har den fulle oversikt over hvilket kildemateriale som til enhver tid er gjort maskinlesbart. Vi risikerer dermed at folk gjør unødig dobbeltarbeid, samtidig som man ikke vet hva slags dataregistre som fins tilgjengelig for utnyttelse i forskning. Disse kildetypene blir så mye brukt i arbeidet med norsk historie, at dette er en situasjon fagmiljøet ikke kan leve med lenger.

Registreringssentral for historiske data (RHD) i Troms er den institusjon i Norge som har størst aktivitet på feltet. På den bakgrunn tar vi mål av oss til å lage og holde à jour en mest mulig fullstendig oversikt over maskinlesbare, historiske, nominative data. At de aktuelle kildene er nominative vil si at de inneholder opplysninger om mange navngitte personer, som regel i rubrikkform. Vi vil inkludere for eksempel et matrikkelforarbeid, for selv om gårdsbruk er emne for oversikten, kommer alltid eierens navn med. Derimot utelater vi folketellingene 1815 til 1855

når de kun gir talloppgaver om gårdene. Historiske vil vi kalle individdataene når de kan gjøres tilgjengelig for allmenheten. Kirkebøker er tilgjengelige åtti år etter siste innførsel, mens statlige folketellinger må være fra 1907 eller tidligere. Endelig vil vi med **maskinlesbar** mene at kilden er skrevet av og lagt inn på magnetisk eller optisk databærer som harddisk, diskett, magnetbånd eller lignende. Kilder som er skrevet av for optisk lesning er et grensetilfelle, men bør rapporteres. Derimot er trykte kildeutgaver ikke direkte maskinlesbare. Norsk lokalhistorisk institutt lager en oversikt over slike trykksaker, og tar gjerne imot informasjon om hva som fins.

De opplysninger vi samler inn om kildeutgaver på edb-form, vil bli lagt inn i en database, som vi vil oppdatere fortløpende. Innholdet vil vi gjøre tilgjengelig på to måter. For det ene vil vi med jevne mellomrom lage trykte oversikter over hele tilfanget eller bare over tilveksten siden forrige oversikt. Avhengig av omfanget, vil disse listene blir publisert enten i historiske tidsskrifter eller som egne trykksaker. For det andre vil vi gjøre databasen tilgjengelig for søking via telenettet. På den måten vil man kunne finne fram i den til enhver tid mest mulig komplette oversikt over de aktuelle kildene.

Databasen skal også danne grunnlag for bestillinger av data. Registreringssentralen vil ha det største tilfanget av maskinlesbare kilder. Men selv om det kanskje var greitt for brukerne om alt var samlet på ett sted, vil betydelige datasamlinger, som for eksempel folketellinga fra 1801, være datalagret og bli distribuert fra andre organisasjoner. I denne sammenhengen vil

RHD gjerne fungere som bindeledd mellom brukerne og alle dem som har registrert nominative data. Det kan enten skje ved at vedkommende organisasjon lagrer en kopi av sine data hos Registreringssentralen eller ved at vi formidler bestilling av data til riktig adressat. Hovedpoenget er dermed at alle bestillinger av maskinlesbare, nominative data kan sendes til Registreringssentral for historiske data ved Universitetet i Tromsø.

Men først må vi oppfylle målsettingen om å få full oversikt over bestanden av dataregistrerte, historiske individdata. Vi går ut fra at alle som har brukt sin verdifulle arbeidstid til å gjøre kildemateriale maskinlesbart, forstår nytten av å lage en slik oversikt slik at de fyller ut en kopi av skjemaet nedenfor. Det gjelder også de som av ulike grunner ikke ønsker å spre kopier av sine data.

UTFYLLING AV SPØRRESKJEMAET

På skjemaet nedenfor ber vi deg fylle ut opplysninger om eier av data (**navn** på person eller **institusjon**). Vi ønsker også å vite hvem som er kontaktperson for nærmere opplysninger.

FORKLARINGER TIL DE ENKELTE FELT

Type datamaskin og programvare:
Hvilken datamaskintype har du (f.eks. IBM-PC, MacIntosh, VAX etc.) og hvilken type programvare anvendes på datamaterialet? (f.eks. dBase, RubReg, INGRES, etc.)

Datadistribusjon og betingelser:
Hvordan kan datamaterialet formidles til andre (f.eks. via modem, disketter, tape, papirlister etc.)? Er det spesielle betingelser i tilknytning til distribusjonen i form av

økonomiske kostnader eller begrenset distribusjon?

Kildetype:

Her ønsker man å få vite hva slags kildetype som er dataregistrert (f.eks. kirkebøker, folketellinger, manntallslist, skattematrikler, skifter, private- og offentlige foreninger, etc.).

Periode / år:

Hvilken tidsperiode eller hvilket år er kildeopplysningene fra?

Geografisk område:

Fra hvilket geografisk område er kildeopplysningene? Angi kommune eller prestegjeld og om hele området er registrert.

Antall poster:

Hvilken størrelse er det på datamaterialet? Angi helst antall personposter, i en kirkebok f.eks. antall døpte.

Merknader:

Gi gjerne tilleggsopplysninger på eget ark dersom feltet på skjemaet er for lite.

Alle som fyller ut spørreskjemaet vil få oversikten over dataregistrerte, historiske persondata. Som takk for arbeidet vil RHD også sende ett eksemplar av ei dataregistrert folketelling med registre.

Skjemaet sendes til:

**Registreringssentral
for historiske data**

**Universitetet i Tromsø,
Breivika,
9000 TROMSØ
Tlf.: 083-44177**

Vi sier på forhånd takk for hjelpen!

**VENNLIG HILSEN
TERJE HOLTET
ADM. LEDER**

DATAREGISTRERTE HISTORISKE KILDER HOS :

Navn : _____

Adresse: _____

Postnr.: _____ Sted: _____

Telefon: _____

Telefax: _____

Kontaktperson: _____

Type datamaskin _____

og programvare: _____

Datadistribusjon _____

og betingelser: _____

KILDETYPER	PERIODE / ÅR	GEOGRAFISK OMRÅDE	ANTALL POSTER	MERKNADER

RELATIVES OF SHIP'S PASSENGERS SOUGHT

**DENNE ARTIKKEL ER SAKSET FRA
"THE INDIANA GAZETTE",
MANDAG 17. FEBRUAR 1992, S. 9.**

ERIE, Pa. (AP)- The steamer Atlantic sank to the bottom of Lake Erie 140 years ago with immigrants on her decks and some of Bonnie Archer's roots in a sturdy oak crate.

A freighter rammed the Atlantic on Aug. 20, 1852, killing 150 to 300 people and sinking the ship near Long Point, Ontario. The exact death toll is unknown because passenger logs were incomplete.

Buoyed by a federal judge's ruling, Mar-Dive Corp. has claimed the wreck and its cargo in Canadian waters. The salvage company based in Van Nuys, Calif., is **seeking descendants** of passengers to claim some possessions after diving begins this summer, Mar-Dive President Steve Morgan said.

Mar-Dive has heard from six descendants, including Ms. Archer of El Dorado Hills, Calif. Her great-great-grandfather, **Amund O. Eidsmoe**, his wife and their two children survived the wreck and settled in Wisconsin.

"It's like someone is taking part of my life and giving it back to me," Ms. Archer said. "The story has been such an important part of our family for years."

Authorities in Ontario challenged Mar-Dive's claim, saying the steamer is protected by the province's antiquities laws. The Ontario Provincial Police say they'll prosecute anyone who disturbs the wreck.

Even so, Ms. Archer said she's excited by the prospect of regaining family treasures. The Eidsmoes boarded the paddlewheel steamer in Buffalo, N.Y.,

shortly after arriving in the United States from their village of Aurdal, Norway, according to Eidsmoe's journal.

"These were hard-working people who just wanted a new life. 'Come to the new country,' and all that, you know," Ms. Archer said.

Most of the estimated 600 passengers were Norwegian or German immigrants who paid \$1 each to sail from Buffalo to Detroit, Morgan said. Others paid \$10 for first-class cabins and dined on marble tables under whale-oil lamps.

Passengers frantically climbed on board until just before departure, leading to confusion later about how many were on board. One band of Norwegians was turned away as the Atlantic left the dock.

Immigrants including the Eidsmoes were sleeping on the upper decks when the Ogdensburg, a grain freighter, hit the Atlantic's side at about 2 a.m. Many couldn't understand English commands from the crew and panicked, jumped overboard and drowned in water shrouded by fog.

"I next heard an awful scream from hundred voices, which rings in my ears almost as vividly as them," passenger Almon Calkins of Belvedere, Ill., told a coroner's jury in Erie after the wreck.

The Eidsmoes were plucked from the water by the Ogdensburg's crew, according to the journal. The elder Eidsmoe later became a school teacher and magistrate in York, Green County, Wis.

Morgan said divers will move cargo, furniture and navigation equipment from the Atlantic to Mar-Dive's Erie base beginning in June. Mar-Dive will determine what it keeps and what is given to the descendants, he said.

KOMMENTAR ANG. DISKUSJON I SLEKT-KONFERANSEN PÅ BBS-ENE.

Jeg sendte innlegg om standardisering videre til Lars Nygaard, siden det er hans domene. (Jfr innlegg i neste nr av Heimen. (Se også artikkel side 13, red. anm.)

Mht diskusjonen av opphavsrett så er det helt klart at det ikke kan påberopes opphavsrett til avskrifter. Edb-versjonene er muligens vernet etter den såkalte katalog-regelen, men den gir maksimalt vern i 10 år etter publisering. Det viktigste er imidlertid at man kan avtale hva som helst i kontrakter, og det vil gjelde helt til en rettsinstans kjenner kontrakten ugyldig fordi innholdet er urimelig.

Det tror jeg neppe vil skje fordi den som registrerer data har et behov for å kunne levere nye versjoner dersom man oppdager feil. Da må man vite hvem som har fått materiale, og det kan man ikke med ukontrollert spredning. Mht prising av utsendte edb-kilder kan man ta dette opp med pris-myndighetene, men jeg tror neppe de vil reagere.

Jeg er enig i at registrerte data bør ligge tilgjengelig for online søking. RHD arbeider med dette for sine data, og her vil vi også legge inn andres materiale i den grad

de vil overlate det til oss. Dette tar noe tid fordi vi må sikre oss mot uønsket nedlasting og endring av kildene.

Dessuten må vi ha indeksert søking pga de store datamengdene. (Programmereren har vært syk, men jobber igjen nå, så vi håper vi har noe på lufta i år.)

Til slutt vil jeg understreke at det aller viktigste er å få oversikt over hva som er registrert her til lands. Derfor oppfordrer jeg alle som har registrerte kilder liggende til å formidle dette til Registreringssentral for historiske data ved Universitetet i Tromsø. Dette innebærer ingen forpliktelser til å levere data fra seg. Oversikten vil vi distribuere både til BBS'er og til tidsskrifter.

GUNNAR THORVALDSEN

“A lot of people have the mistaken impression that immigrants were very poor people,” he said. “They were very thrifty, and a lot of them had sold everything the had.”

How much was damaged by water is unknown, he said. He expects to find gold

coins, jewelry, papers and other keepsakes in the crates. Already retrieved was a sealed bucket of cheese, vintage 1852.

The address for inquiries from descendants of Atlantic passengers is Mar-Dive Corp., Descendant Search Division, P.O. Box 9078-66, Van Nuys, Calif. 91409.

ØNSKES KJØPT

Muntlig pristilbud på norske slektshistoriebøker mottas med takk.

**Wilhelm Færden
Bergslia 19
0870 Oslo**

Muntlig pristilbud på Sannidal og Skåtøy bygdebok 2 og 3, Drangedal bygdebok, Frogn (Akershus) bygdebok, Ski og Kråkstad bygdebok ønskes.

**Alf Christophersen
Ernæringslinjen,
Nordisk Husholdshøgskole**

**Pb. 1046 Blindern
0316 Oslo**

tlf. (02)85 41 97 e. kl. 16

ØNSKES SOLGT

Tidligere nr. av Slekt og Data.

Nr. 1 og 2, 1990.

Nr. 1, 2, 3 og 4, 1991.

Pris pr. hefte kr. 35,-

Skriv til

**DIS-Norge
Postboks 47
1430 ÅS**

ETTER- LYSNINGER

ETTERLYSNING 2/92

Jeg henvender meg med dette med forespørsel om hjelp til å identifisere "En styrtrik engelsk officer, major W...." Vedk. skal på et tidspunkt som kan ligge mellom 1897 og 1904 hatt en eiendom ved en fiskerik elv på Vestlandet (rimeligvis etter den tids definisjon?). Et dekorasjonsoppdrag for denne major skal ha vært utført på denne tid, av en maler som kan hete Ole Hansen, hvis ikke min kilde skjuler en eller annen ved å benytte dette navnet. Maleren bør imidlertid være født i 1877.

Kan det finnes noen som vet svar på et eller flere av disse spørsmålene:

(a) Hvem denne engelske major W. er? Evt. hvem det kan være - jeg har et par muligheter for å skille vha. engelske kilder om det skulle være flere.

(b) Hvilken eiendom på Vestlandet det kan være snakk om.

(c) Identifikasjon av maleren - enten han måtte hete Ole Hansen eller noe annet.

**Med hilsen
Nils Andreas Erstad
Askeladden 16
3042 Drammen**

OVERSIKT OVER BBS'ER SOM KJØRER SLEKT-KONFERANSEN

OSLO: Thunderball Cave, Tlf: 02-567017 og 02-567018

BERGEN: Unibase TBK-Bergen, Tlf: 05- 948298 / 05-948338

LYNGDAL: Southboard BBS, Tlf: 043-43880 (fire linjer)

SANDEFJORD: Dasan Databank, Tlf: 034-59530 / 034-58377 / 034-58662

BODØ: Midnight Sun BBS, Tlf: 081-84545 / 081-84645

KRAGERØ: Slekts-Forum BBS, Tlf: 03-990991

DANMARK: Danish Key Board BBS, Tlf: +45-33-255080

ADRESSER TIL DE ANDRE NORDISKE FORENINGENE:

DIS-Danmark
Formann Svend-Erik Christiansen
Hvedebjergvej 24
DK-8220 BRABRAND
Danmark

Datateknik för Släktsforskningen
Box 264
SF-00171 HELSINGFORS
Finland

Föreningen DIS
Sandgatan 10kv
S-582 35 LINKÖPING
Sverige

DIS-Väst
c/o Roger Björkstam
Tungevägen 74
S-442 50 YTTERBY
Sverige

DIS-Öst
Formann Göran Tengnér
Kyrkvägen 13
S-182 74 STOCKSUND
Sverige

C

RETURADRESSE:

DIS-Norge
Pb. 47
1430 ÅS

MØTEAGENDA

Åpent medlemsmøte

Torsdag 14. Mai 1992 kl 19⁰⁰

Møtested i regionen Telemark – Vestfold

Mini-Symposium – Bergen

En lørdag i slutten av september

Medlemsmøte i Hønefoss

En tirsdag i begynnelsen av oktober.

Møtested: Ringerikes biblioteks lesesal, kl 19⁰⁰.

Åpent møte i samarbeid med Ringerikes Slektshistoriegruppe.

6. Nordiske Symposium for Databehandling i Slektsforskningen

Østre Helsingfors, Finland, 7.–8. november 1992